

Разовій раді для проведення захисту дисертації на
здобуття ступеня доктора філософії з психології та
менеджменту персоналу за спеціальностями
053 Психологія, 073 Менеджмент
(шифр ДФ 35.725.115)
у Львівському державному університеті
внутрішніх справ
(79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26)

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора психологічних наук, старшого наукового
співробітника професора кафедри професійної психології Національної
академії Служби безпеки України
Колесніченка Олександра Сергійовича
на дисертаційне дослідження Лялюка Юрія Руслановича «Психологічні
особливості розвитку емоційної стійкості офіцерського складу
Національної гвардії України», поданого на здобуття наукового ступеня
доктора філософії з психології та менеджменту персоналу за
спеціальностями 053 Психологія, 073 Менеджмент**

Сучасні військові реалії значно підсилили актуальність пошуку способів підвищення ефективності професійної діяльності фахівців сил безпеки й оборони, зокрема офіцерів Національної гвардії України. Професійна діяльність офіцерів Національної гвардії України належить до стресових і вимагає значних ресурсів самоконтролю, саморегуляції та високого рівня емоційної стійкості. У бойових умовах недостатньо розвинута емоційна стійкість може призвести до сильного психоемоційного напруження, помилкових рішень і невиконання завдань на належному рівні, нервового та психологічного виснаження, емоційного вигорання. Особливої уваги заслуговує питання розвитку емоційної стійкості офіцерів Національної гвардії України в процесі їх професіоналізації.

Тож звернення Лялюка Ю.Р. до окреслених питань є цілком актуальним, позаяк спрямоване на розв'язання важливих науково-практичних проблем та відповідає сучасним соціальним запитам.

Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ «Психологія особистості фахівця в умовах військового часу та поствоєнної реабілітації» (започаткована у 2022 р.).

Для досягнення мети дослідження, яка полягала у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей розвитку емоційної стійкості офіцерського складу Національної гвардії

України, автором було поставлено та вирішено комплекс завдань, що має чітку та науково обґрунтовану конфігурацію. Насамперед, це: здійснити теоретичний аналіз змісту феномену емоційної стійкості та виокремити детермінанти її розвитку; з'ясувати зв'язок емоційної стійкості з основними складовими службово-професійної діяльності офіцерського складу Національної гвардії України; емпірично дослідити психологічні особливості розвитку емоційної стійкості офіцерів Національної гвардії України; теоретично обґрунтувати та здійснити апробацію програми розвитку емоційної стійкості офіцерського складу Національної гвардії України засобами психотренінгу.

Рецензоване дисертаційне дослідження відзначається вагомою науковою новизною. Лялюком Ю.Р. уперше конкретизовано концепт «емоційна стійкість офіцера НГУ», обґрунтовано та емпірично верифіковано концептуальну модель розвитку емоційної стійкості офіцера НГУ, яка включає наступні компоненти: особистісно-професійний; когнітивно-рефлексивний; емоційно-вольовий. Виявлено взаємозв'язки між структурними компонентами та особливостями детермінації розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної діяльності. Увиразнено специфіку розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної залежно від етапу професійного становлення. Визначено психологічні особливості рівнів розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної діяльності. Обґрунтовано шляхи розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної діяльності. Розроблено та апробовано авторську програму психологічного тренінгу розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ. Отримані результати продемонстрували позитивну динаміку розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ, що стало свідченням ефективності розробленої тренінгової програми та важливим доповненням у процесі удосконалення їх професіоналізації й забезпеченні умов для особистісного зростання.

У *першому розділі* дисертаційної роботи автором розглянуто феномен емоційної стійкості, джерела та особливості детермінації розвитку емоційної стійкості, її зв'язок з основними складовими службово-професійної діяльності офіцерського складу Національної гвардії України.

Автором конкретизовано розуміння емоційної стійкості як динамічної інтегральної властивості та професійно значущої полісистемної якості особистості, а також, деталізовано основні категоріально-понятійні контури феномену емоційної стійкості та розглянуто концептуальні позиції до детермінації її розвитку. Низка проаналізованих автором досліджень продемонструвала наявність закономірного зв'язку параметрів емоційної стійкості з ціннісно-сисловою сферою, особистісною зрілістю, мотиваційною спрямованістю особистості. Систематизовані й узагальнені Лялюком Ю.Р. різні

типи визначення поняття «емоційна стійкість» дозволили поглибити уявлення про багатогранність й складність досліджуваного феномена.

У роботі автором обґрунтовано психологічні особливості розвитку емоційної офіцерського складу НГУ крізь призму специфіки службово-професійної діяльності, яка передбачає повсякденну діяльність у звичайних мирних умовах та особливо складних екстремальних умовах (виконання службово-бойових завдань, участь в активних бойових діях). Лялюком Ю.Р. проаналізовано особливості впливу емоційної стійкості на результат службово-професійної діяльності офіцера НГУ. Дисертант вказує на важливості врахуванні при цьому інтегративного характеру професії й поєднання у ній низки функцій, притаманних офіцеру, серед яких визначальними є організаційна й управлінська.

Автором конкретизовано концепт «емоційна стійкість офіцера НГУ», який визначено як складну динамічну інтегральною властивістю й особистісно-професійно значущу полісистемну якість, що характеризує адекватність емоційного-вольового реагування та забезпечує адаптацію до емоційно значущих ситуацій, його високоефективну службово-професійну діяльність у складних і стресових умовах, а отже, сприяє успішному виконанню цієї діяльності й досягненню поставленої мети. Автор аргументовано доводить, що емоційна стійкість офіцера НГУ з одного боку, безпосередньо впливає на ефективність виконання службово-професійних обов'язків, здатність справлятися з високим рівнем стресу та приймати складні рішення в екстремальних умовах. З іншого боку, специфіка службово-професійної діяльності офіцерів НГУ, особливості особистісно-професійного розвитку офіцерів, формування військово-професійних компетентностей, їх реалізація в екстремальних умовах діяльності визначають особливості психологічного розвитку емоційної стійкості офіцерів.

Оцінюючи викладений у теоретичному розділі матеріал зазначимо, що обґрунтування висунутих положень було здійснено з належною послідовністю та доказовістю.

У *другому розділі* автором представлено концептуальну модель розвитку емоційної стійкості офіцерського складу Національної гвардії України, описано констатувальний експеримент із визначення психологічних особливостей емоційної стійкості офіцерського складу НГУ. Лялюк Ю.Р. виокремлено наступні компоненти розвитку емоційної стійкості: особистісно-професійний; когнітивно-рефлексивний; емоційно-вольовий.

Дисертант розкрив організаційні засади та інструментальне забезпечення дослідження. Організацію емпіричного дослідження дисертантом сплановано як метод порівняння двох груп. Автором обрано низку методик, які визначено в рамках психодіагностики трьох компонентів емоційної стійкості. Виявлено

взаємозв'язки між структурними компонентами та особливостями детермінації розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної діяльності. Визначено психологічні особливості рівнів розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ з різним досвідом службово-професійної діяльності.

Для аналізу даних, спрямованого на визначення рівнів емоційної стійкості, автором було застосовано метод кластерного аналізу, а саме, використано комбінований підхід кластерного аналізу. Процес кластеризації дозволив виділити три окремі групи (Кластер 0, Кластер 1 та Кластер 2), які, представляють низький, високий та середній рівні емоційної стійкості відповідно. З'ясовано, що специфіка службово-професійної діяльності офіцерів НГУ формує вимоги до їх поведінки, роблячи актуальними ті особистісні ресурси, які забезпечують саморегуляцію емоцій та соціально-психологічну адаптацію. Відтак, результати емпіричного дослідження підкреслюють важливість та необхідність розвитку емоційної стійкості офіцерського складу НГУ обох груп із врахуванням її специфіки відповідно до службово-професійного досвіду.

У *третьому розділі* Лялюк Ю.Р. окреслює психологічні засади розвитку емоційної стійкості засобами психологічного тренінгу, зокрема, розглядає інтегративні технології розвитку емоційної стійкості офіцерів Національної гвардії України. Автор презентує розробку та апробацію психологічного тренінгу розвитку емоційної стійкості офіцерів Національної гвардії України, який спрямований на покращення їх психологічної готовності до професійної діяльності, особистісно-професійне зростання; підвищення психічного здоров'я та ефективності виконання службових обов'язків, бойових завдань. Отримані результати апробації тренінгу загалом продемонстрували позитивну динаміку розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ, що стало свідченням ефективності розробленої тренінгової програми та важливим доповненням у процесі удосконалення їх професіоналізації й забезпеченні умов для особистісного зростання.

Концептуалізація всіх базових теоретико-емпіричних положень дозволила дисертанту зробити досить вичерпні висновки.

В цілому дисертаційне дослідження Лялюка Ю.Р. справляє позитивне враження, проте вважаємо за потрібне зробити деякі зауваження і пропозиції.

1. У розділі «Вступ» автор зазначає, що вперше розроблено та апробовано авторську програму психологічного тренінгу розвитку емоційної стійкості офіцерів НГУ, відносячи це до наукової новизни дослідження. Однак це питання викликає певну дискусію. З одного боку, програма є унікальною розробкою, що може свідчити про її новаторський характер. З іншого боку, враховуючи її переважно прикладну спрямованість, доцільніше було б

представити цю інформацію в розділі «Практичне значення дослідження». Таким чином, доцільно розглянути можливість уточнення формулювань, щоб забезпечити чітке розмежування між науковими результатами та їх практичним застосуванням.

2. У представленому 1 розділі спостерігається змішання різних підходів до трактування емоційної стійкості без чіткої концептуальної схеми. Зокрема, емоційна стійкість розглядається одночасно як особистісна характеристика, як стан, як система саморегуляції та як інтегральний показник професійної ефективності. Проте відсутній чіткий аналіз того, які саме аспекти цього феномену є ключовими для даного дослідження, що призводить до термінологічної невизначеності. Автору дисертації необхідно було визначити точне операційне визначення «емоційної стійкості» у контексті дослідження, відокремивши її від суміжних понять (психологічна стійкість, стресостійкість, адаптивність) та побудувати логічну модель взаємозв'язків між цими конструкціями.

3. Робота розглядає емоційну стійкість як загальну психологічну характеристику, але не враховує специфічні стресогенні фактори, з якими стикаються військовослужбовці Національної гвардії України: тривала бойова напруга, посттравматичні стресові реакції, морально-етичні дилеми, загроза життю. Відомо, що емоційна стійкість у військових відрізняється від стійкості в цивільному житті через специфіку військової соціалізації та тренувань. Автору слід було додати розгляд особливостей емоційної стійкості у контексті бойового стресу, довготривалого перебування в екстремальних умовах та ПТСР. Використати сучасні дослідження з військової психології та психотравматології.

4. У структурі другого розділу застосовано підхід, за яким його побудова ґрунтується на методах дослідження, зокрема «результати порівняльного аналізу», «результати кореляційного аналізу», «результати факторного аналізу» та «результати кластерного аналізу». Це дозволяє чітко представити застосовані методи та їхні результати. Водночас постає питання щодо узгодженості такої структури із завданнями дослідження. З одного боку, акцент на методології підкреслює наукову обґрунтованість аналізу. З іншого — формування назв підрозділів відповідно до дослідницьких завдань могло б забезпечити логічніший виклад матеріалу та чіткіший зв'язок між аналізом і поставленими цілями. Отже, автору слід було розглянути можливість адаптації назв підрозділів для підвищення змістової узгодженості роботи.

5. Результати порівняльного аналізу емпіричного дослідження, кластерного аналізу, що представлені у Додатку В, Е складно сприймаються, адже відсутні назви таблиць та конкретне посилання у тексті дисертаційного дослідження.

Проте, наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка має вагому наукову новизну, теоретичне та практичне значення для психології, а також для інших наукових галузей, що займаються дослідженням проблем емоційної стійкості особистості.

Дисертаційне дослідження Лялюка Юрія Руслановича «Психологічні особливості розвитку емоційної стійкості офіцерського складу Національної гвардії України» за своїм змістом, науковим рівнем та оформленням є завершальним самостійним дослідженням, відповідає усім Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 (із змінами), а її автор, Лялюк Юрій Русланович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія (міждисциплінарна освітньо-наукова програма «Психологія та менеджмент організації») спеціальності 053 Психологія, 073 Менеджмент.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник
професор кафедри професійної психології

Навчально-гуманітарного інституту

Національної академії

Служби безпеки України

«14» березня 2025 року

Олександр КОЛЕСНІЧЕНКО